

УДК 371.123:005.336.5]:37.014.15(091)(477)

І. ОСАДЧА

Слов'янський державний педагогічний університет

РОЗРОБКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

У статті досліджено вплив освітянського права на становлення національної концепції особистості вчителя. Визначено та проаналізовано основні державні вимоги до педагогічних працівників, розкрито їхні права та обов'язки. Висвітлено мету, завдання, принципи та засади діяльності педагога відповідно до нормативно правових документів сучасності.

***Ключові слова:** учитель, особистість учителя, нормативно-правові документи, вимоги до вчителя, права, обов'язки вчителя.*

Постановка проблеми. З отриманням незалежності українське суспільство обрало свій шлях стратегічного розвитку держави та освіти. Формування національної нормативно-правової бази у галузі освіти глобально вплинуло на розвиток національної концепції особистості вчителя, яка починає свій відлік з 1991 р. Вона спирається на кращі досягнення вітчизняної педагогічної науки та практики минулого та висту-

© І.Осадча, 2012

пає складовою оновленої сучасної системи освіти. Нині учитель залишається не тільки ключовою фігурою навчально-виховного процесу, а й основним суб'єктом освітнього права. Тож проблема нормативно-правового забезпечення педагогічних працівників потребує всебічного дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблему особистості вчителя досліджували видатні вітчизняні вчені: В. Андрущенко, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Огнев'юк, О. Савченко, І. Табачек. До аналізу проблеми нормативно-правового забезпечення освіти в Україні звертались такі відомі науковці, як: Д. Бачев, Р. Валєєв, В. Журавський, В. Зайчук, В. Ковтунець, Є. Красняков, В. Кремень, В. Луговий, С. Ніколаєнко, Р. Шаповал та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у аналізі нормативно-правових документів, що регламентують педагогічну діяльність та виступають підґрунтям для розробки концепції особистості вітчизняного вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальна інтеграція, ринкові та демократичні перетворення підносять роль міжнародного права в освіті. Воно відіграє важливу роль при реалізації державно-правових завдань і цілей. Отже, національна концепція особистості вчителя ґрунтується не тільки на внутрішньодержавних, але й на міжнародних правових документах (Конвенція ООН про права дитини № 789-XII від 27. 02. 91 р.; Угода про співробітництво в галузі освіти від 15. 05. 1992 р.; Модельний закон про освіту (Постанова № 13-8 від 3. 04. 1999 р.); Модельний освітній кодекс для держав-учасниць СНД (Постанова № 27-12 від 16. 11. 2006 р.); Модельний закон про статус працівника освіти (Постанова № 27-13 від 16. 11. 2006 р.)).

Однак за роки незалежності України створено відповідну освітню правову базу, яка регламентує діяльність вчителя і складає законодавчу основу концепції особистості вітчизняного вчителя. Серед них слід зазначити такі профільні документи: Конституція України від 28. 06. 1996 р.; сукупність загальних і спеціальних законів України у сфері освіти (Закон України „Про освіту” (1991 р., із змінами); Закон України „Про загальну середню освіту” (1999 р., із змінами); Закон України „Про вищу освіту” (2002 р., із змінами); Постанова Кабінету Міністрів України від 03. 11. 1993 р. № 896 „Про Державну національну програму „Освіта” („Україна XXI століття”); Наказ Міністерства освіти і науки України 06. 10. 2010 р. № 930 „Типове положення про атестацію педагогічних працівників”; Указ Президента України від 17. 04. 2002 р. № 347/2002 „Про Національну доктрину розвитку освіти”; Указ Президента України від 04. 07. 2005 р. № 1013/2005 „Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”; Указ Президента України від 20. 03. 2008 р. № 244/2008 „Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні”).

Серед правових документів, які посередньо впливають на розвиток концепції особистості вчителя, можна виділити такі непрофільні нормативні акти: закони України „Про мови в Українській РСР” (1989 р., із змінами); „Про свободу совісті та релігійні організації” (1991 р., із змінами); „Про наукову і науково-технічну діяльність” (1992 р., із змінами); „Про науково-технічну інформацію” (1993 р., із змінами); „Про Концепцію Національної програми інформатизації” (1998 р., із змінами), „Про захист суспільної моралі” (2003 р., із змінами) тощо.

Державна політика в Україні, яка спрямована на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження і примноження культурної спадщини, реалізується через діяльність вчителя, якому надається ключова роль в освіті [1]. *Місія* вітчизняного педагога полягає не лише в тому, щоб забезпечити трансляцію знань, але й бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення та демократичних змін [2, с. 5].

Мету і кінцевий результат діяльності вчителя становить мета загальної середньої освіти, а саме: всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадянина України, здатного до свідомого суспіль-

ного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу [3, с. 4-5, 65, 234].

У результаті зміни авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особисто орієнтовану, змінилися й основні *zasadi*, на яких ґрунтується освіта та діяльність учителя в Україні. Нині пріоритетними є: гуманізм, демократія, національна свідомість, взаємоповага між націями і народами [3, с. 5, 65], індивідуалізація, створення умов для саморозвитку та самонавчання, осмислене визначення своїх можливостей і життєвих цілей [2, с. 3].

Радикальні соціально-економічні, політичні зміни, трансформації у суспільстві призвели до оновлення та розширення основних принципів національної освіти. У своїй роботі педагог повинен керуватися основними *принципами*, серед яких: органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграція з наукою та виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; єдність і наступність системи освіти; пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; пріоритетність освіти, гуманізація, гуманітаризація, демократизація освіти та її національна спрямованість, безперервність, гнучкість і відкритість системи освіти; нероздільність навчання і виховання, багатокладність і варіантність освіти [3, с. 6, 236], а також принципи науковості, полікультурності, системності, інтегративності [3, с. 65].

У Статті 35 закону Про освіту розкрито *основні напрями* роботи вчителя: всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння визначеного суспільними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення тощо.

Провідними *завданнями* вчителя національної школи відповідно до нормативно-правових документів є: виховання громадянина України, національно свідомої, вільної, демократичної, життєво та соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях; різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб; виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовка учнів до подальшої освіти та трудової діяльності; виховання в учнів поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини та громадянина; виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей Українського народу та інших народів і націй; виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення морального, фізичного та психічного здоров'я учнів; формування у школярів бажання й уміння вчитися, виховання потреби і здатності до навчання впродовж усього життя, вироблення умінь практичного і творчого застосування здобутих знань; виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їх життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору й оволодіння майбутньою професією; виховання школяра як людини моральної, відповідальної, людини культури з розвиненим естетичним і етичним ставленням до навколишнього світу і самої себе [2, с. 2; 3, с.54-55].

Для того, щоб досягти успіхів у виконанні означених завдань, учитель повинен бути професіоналом своєї справи, тому „педагогічним працівником, - як зазначаєть-

ся у законі „Про освіту” (1991), „Про загальну середню освіту” (1999), - повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах системи загальної середньої освіти” [3, с. 27, 75].

У державних документах висвітлено гарантії, моральні (захист професійної честі, гідності; вільний вибір форм, методів, засобів навчання, виявлення педагогічної ініціативи; участь у громадському самоврядуванні) та соціально-економічні *права* педагогічних працівників (користування подовженою оплачуваною відпусткою; забезпечення житлом у першочерговому порядку, пільгові кредити для індивідуального та кооперативного будівництва; одержання службового житла тощо) [3, с. 27, 188].

Із норм Основного Закону та законодавчих актів держави випливають абсолютні *обов'язки*, які вчитель повинен виконувати незалежно від обставин: додержуватися Конституції та законів України, державної дисципліни; охороняти інтереси держави, сприяти зміцненню її могутності й авторитету; захищати Батьківщину; оберігати природу, охороняти її багатства; оберігати історичні пам'ятки та інші культурні цінності тощо. Задля укомплектування шкіл висококваліфікованими спеціалістами та забезпечення ефективності педагогічної діяльності держава покладає на вчителів ще й відповідні професійні обов'язки. Відповідно до ЗУ „Про освіту”, ЗУ „Про вищу освіту” педагогічні працівники зобов'язані: постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру; забезпечувати умови для засвоєння учнями на рівні обов'язкових вимог щодо змісту, рівня та обсягу освіти, сприяти розвитку здібностей дітей, учнів; настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості; виховувати у дітей і молоді повагу до батьків, жінки, старших за віком, народних традицій і звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного та соціального устрою, дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища країни; готувати учнів до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами; додержувати педагогічної етики, моралі, поважати гідність дитини, учня; захищати їх від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігати вживанню ними алкоголю, наркотиків, іншим шкідливим звичкам [3, с.28, 188].

Висновки. Отже, розробка та ухвалення державних і міжнародних нормативно-правових документів створило нове підґрунтя для розвитку концепції особистості вітчизняного вчителя. Оновлення мети, змісту, принципів національної освіти призвело до зміни мети і завдань педагогічної діяльності та стало рушійною силою для визначення нових вимог до професійно-значущих якостей особистості вчителя. Державою визначаються права та закріплюються обов'язки педагогічних працівників, однак при цьому держава виступає лише як організаційний, спрямовальний і контрольний інститут суспільства. Перспективи подальшого розвитку у даному напрямку вбачаємо у дослідженні і порівняльному аналізі нормативно-правового забезпечення педагогічних працівників зарубіжних країн.

Список використаних джерел

1. Державна програма „Вчитель” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/images/laws/KMU_379.doc. – Назва з екрану.
2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С. 1 – 6.
3. Освіта в Україні : зб. законодав. і нормат. актів / Упоряд. Ю.В. Паливода. – К. : Паливода А. В., 2009. – 312 с. – (Закони України)

Стаття надійшла до редакції 29. 01. 2012.

Осадчая И.

Славянский государственный педагогический университет, Украина

РАЗРАБОТКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ В НЕЗАВИСИМОЙ УКРАИНЕ

В статье исследовано влияние образовательного права на становление национальной концепции личности учителя. Определены и проанализированы основные государственные требования к педагогическим работникам, раскрыты их права и обязанности. Освящена цель, задачи, принципы деятельности педагога в соответствии с нормативно-правовыми документами современности.

Ключевые слова: учитель, личность учителя, нормативно-правовые документы, требования к личности учителя, права, обязанности учителя.

Osadcha I.

Slovyansk state pedagogical university, Ukraine

THE DEVELOPMENT OF THE LEGAL GROUNDWORK OF PEDAGOGICAL WORKERS IN INDEPENDENT UKRAINE

The influence of the educational law on the development of the national conception of the teacher's personality is investigated in the article. The basic state requirements to pedagogical workers, their rights and duties are defined and analysed. The objective, tasks, principles of activity according to the modern legal documents are enlighten.

Keywords: the teacher, the teacher's personality, legal documents, requirements to the teacher's personality, rights, duties of a teacher.